

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Tea Žagar

**Povezanost kvalitete života, mentalnog zdravlja i društvenog
kapitala u zajednici**

Završni rad

Mentorica: Izv.prof.dr.sc. Gorka Vuletić

Osijek, 2017.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za psihologiju

Studij psihologije

Tea Žagar

**Povezanost kvalitete života, mentalnog zdravlja i društvenog
kapitala u zajednici**

Završni rad

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Polje: Psihologija

Grana: Klinička i zdravstvena psihologija

Mentorica: Izv.prof.dr.sc. Gorka Vuletić

Osijek, 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Društveni kapital	3
2.1. Vlasništvo pojedinca ili zajednice?	4
2.2. Multidimenzionalnost društvenog kapitala.....	5
<i>2.2.1. Strukturalni i kognitivni društveni kapital</i>	<i>5</i>
<i>2.2.2. Povezujući i premošćujući društveni kapital</i>	<i>6</i>
<i>2.2.3. Horizontalni i vertikalni društveni kapital.....</i>	<i>6</i>
2.3. Društveni kapital kao javno dobro	7
2.4. Metodološki problemi i problemi definicije društvenog kapitala	7
3. Društveni kapital i kvaliteta života	9
3.1. Subjektivna dobrobit kao pokazatelj kvalitete života.....	9
3.2. Subjektivna dobrobit i društveni kapital	10
3.3. Pregled istraživanja povezanosti društvenog kapitala i subjektivne dobrobiti u svijetu	10
3.4. Valjanost i pouzdanost mjera subjektivne dobrobiti i društvenog kapitala.....	11
4. Globalizacija, urbanizacija i mentalno zdravlje.....	12
5. Društveni kapital, urbanizacija i mentalno zdravlje	13
5.1. Društveni kapital i mentalno zdravlje u zajednici.....	15
6. Zaključak	17
Literatura	17

Povezanost kvalitete života, mentalnog zdravlja i društvenog kapitala u zajednici

SAŽETAK

Osim brojnih gospodarskih, društvenih, ekoloških i političkih promjena koje sa sobom dovodi globalizacija, njen utjecaj osjeti se i u zajednici. Naime, ljudi gube osjećaj pripadnosti zajednici, što sa sobom vuče brojne negativne posljedice, između ostaloga na zdravlje i dobrobit ljudi. Kao vrijedan resurs i moguće rješenje tog problema prepoznat je društveni kapital – višedimenzionalan konstrukt u čijem su središtu socijalne mreže, povezanost, uzajamnost i povjerenje među ljudima i prema zajednici. Međutim, osim što postoji suglasnost oko korisnosti društvenog kapitala i njegovom velikom potencijalu da poboljša život zajednice u brojnim aspektima, jednako tako prate ga i brojni problemi koji se tiču operacionalizacije i nepostojanja konsenzusa oko njegove definicije, pa tako ni mjerenja. Cilj ovoga rada je sistematizirati dosadašnje znanje o društvenom kapitalu; što on točno označava, a što ne, kako ga se sve definira, koje su podvrste društvenog kapitala i koja je njegova praktična vrijednost, kao i problemi koji prate taj konstrukt. U središnjem dijelu razmatra se povezanost društvenog kapitala s dva važna konstrukta, pokazatelja boljitka zajednice – kvalitetom života i mentalnim zdravljem. Ovaj rad pruža pregled dosadašnjih i novijih istraživanja koja prikazuju odnos tih konstrukata. Iako je nedvojbeno da taj odnos postoji i da društveni kapital ima veliku ulogu u zajednici, rezultati istraživanja su i dalje nekonzistentni. Međutim, polako se uviđa kako bi se tom problemu trebalo pristupiti u budućnosti te ovaj pregled može pomoći u boljem upoznavanju istoga.

Ključne riječi: globalizacija, zajednica, društveni kapital, kvaliteta života, subjektivna dobrobit, mentalno zdravlje

1. Uvod

Sve češće pojam zajednice spominje se u kontekstu nečega što je jednom bio važan, a sada se smatra izgubljenim dijelom modernog životnog stila. Točnije, ljudi gube osjećaj pripadanja zajednici i više se ne smatraju njenim dijelom. Rastući broj dokaza o prevladavajućem osjećaju „gubitka zajednice“ doveo je do zabrinutosti o tome kakav može biti njegov utjecaj na dobrobit ljudi, a istraživači diljem svijeta bave se tom problematikom (Berry i Shipley, 2009).

Često se uz pojavu tog problema povezuje globalizacija – višedimenzionalan fenomen koji utječe na gospodarske, kulturalne, ekološke, društvene i političke aspekte života. Također, globalizacija je promijenila prirodu socijalnih interakcija i kao dinamičan proces pun društvenih promjena donosi brojne izazove; osim poticanja ekonomskog razvoja, ulaganja u važne infrastrukture i stambene usluge, često se stvaranje društvenog okruženja pogodnog za ljude ističe kao najvažnijim izazovom (McKenzie 2008). Otpornost ili ranjivost zajednica, kao i stupanj u kojemu povezuju pojedince koji u njima žive, može imati značajne implikacije. Zadovoljstvo onime što pruža zajednica dovodi do općeg zadovoljstva tom zajednicom. U istraživanju Michalosa (1985) potvrđena je hipoteza da zadovoljstvo aspektima zajednice, koje čine njenu osnovnu socijalnu strukturu, doprinosi sveukupnoj kvaliteti života (Ferriss, 2006).

Društveni kapital teorijski je koncept posebno važan u razvijanju politike koja bi osnažila zajednicu i učinila životne uvjete sudionicima te zajednice optimalnima (Berry i Shipley, 2009). Pozitivna povezanost društvenog kapitala, samoizvještaja o zdravlju odraslih, kao i dobrobiti dobro je dokumentirana u istraživanjima. Bourdieu (1986; prema Alawiyah i Lehman Held, 2015) objašnjava da je društveni kapital, koji se može definirati kao angažman u zajednici, povjerenje i recipročnost, skup stvarnih ili potencijalnih resursa koji su povezani s članstvom u grupi. Društveni kapital pruža potencijalne prednosti, poput većeg sustava socijalne podrške (Dominguez i Watkins, 2003; prema Alawiyah i Lehman Held, 2015), međuljudske suradnje i kohezivnosti zajednice (Putnam, 2000; prema Alawiyah i Lehman Held, 2015). Osim toga, pokazalo se da oblici društvenog kapitala mogu pozitivno utjecati na zdravlje (Almedon, 2005; prema Alawiyah i Lehman Held, 2015) i dobrobit (Biddle, 2012; prema Alawiyah i Lehman Held, 2015). Ne iznenađuje, stoga, da zagovornici društvenog kapitala tvrde da su prednosti tog resursa dalekosežne i da imaju potencijal napraviti nas „pametnijima, zdravijima, sigurnijima, bogatijima i omogućuju bolje upravljanje pravednom i

stabilnom demokracijom“ (Putnam, 2000; prema Magson, Craven i Bodkin-Andrews, 2014); točnije, smatra se da društveni kapital utječe na sveukupnu kvalitetu života, kako na individualnoj, tako i na razini zajednice.

Kvalitetu života može se definirati kao subjektivno doživljavanje vlastitog života koje je određeno objektivnim okolnostima u kojima osoba živi, karakteristikama ličnosti koje utječu na doživljavanje realnosti i njezina specifičnoga životnog iskustva (Krizmanić i Kolesarić, 1989). Cummins (1996) kvalitetu života smatra multidimenzionalnim konstruktom koji ima objektivnu i subjektivnu komponentu, pri čemu se svaka sastoji od sedam domena: materijalno blagostanje, emocionalno blagostanje, zdravlje, produktivnost, intimnost, sigurnost te zajednica. Dakle, pri zaključivanju o kvaliteti života važno je u obzir uzeti i njene objektivne i subjektivne pokazatelje. Objektivna komponenta u sebi sadrži kulturalno relevantne mjere objektivnog blagostanja. Subjektivna komponenta odnosi se na zadovoljstvo vlastitim životom (Kovčo Vukadin, Novak i Križan, 2016).

Zdravlje, kako fizičko tako i psihičko, jedan je od spomenutih čimbenika koji utječe na kvalitetu života. Naime, mentalno zdravlje – kao i troškovi koje loše mentalno zdravlje donosi pojedincima i zajednici – jedan je od ključnih čimbenika koji je u recipročnom odnosu s dobrobiti zajednice (Berry i Shipley, 2009). Kao i na zadovoljstvo životom, mnogi čimbenici utječu na mentalno zdravlje. Osim individualnih značajki osobe, okolina je podjednako važna za mentalno zdravlje. Povezanost socijalne okoline te nastanka i tijeka mentalnih bolesti počelo se istraživati rano u području socijalne psihijatrije. U počecima tih istraživanja ispitivala se povezanost psihijatrijskih morbiditeta i socijalnog, ekonomskog i povijesnog konteksta, no kasnije se opseg istraživanja suzio samo na socijalnu podršku. Međutim, istraživanja su se opet proširila pojavom koncepta društvenog kapitala kao prediktora ishoda mentalnog zdravlja.

Cilj ovoga rada je pružiti pregled rezultata istraživanja koja su se bavila odnosom kvalitete života, mentalnoga zdravlja i društvenog kapitala u zajednici, te preciznije opisati konstrukt društvenog kapitala – njegov razvoj, podjelu, moguće praktične implikacije njegove primjene i značenje koje ima za zajednicu, kao i probleme koji se vežu uz njega.

2. Društveni kapital

Općenito, kapital neke zajednice uključuje fizički kapital, prirodne resurse, ljudski i društveni kapital, od kojih svi imaju važan doprinos rastu i razvoju zajednice i društva. Ljudski i društveni kapital bliski su koncepti, te se ljudski kapital često smatra dijelom ili temeljem društvenog kapitala. Međutim, dok ljudski kapital obuhvaća obrazovanje i zdravlje koje ostvaruje i stječe pojedinac, društveni kapital može steći grupa ljudi, pri čemu je ključna interakcija (Grootaert, 1998; prema Vuletić, Erdeši i Misajon, 2017). Iako je u odnosu na dobro istražen ljudski kapital godinama bio podcijenjen, tijekom posljednja dva desetljeća koncept društvenog kapitala počeo je privlačiti sve veću pozornost širokog raspona disciplina, te je potaknuo značajan broj istraživanja u područjima političkih i društvenih znanosti. Smatra se da je vrijednost društvenog kapitala sadržana u građanskoj angažiranosti, socijalnim mrežama te uzajamnosti i povjerenju koje iz njih proizlazi, što ljudima omogućuje pristup ne samo vlastitim, već i resursima onih s kojima su povezani (Magson, Craven i Bodkin-Andrews, 2014), te oblikuje kvantitetu i kvalitetu socijalnih interakcija i socijalnih institucija koje podupiru društvo (McKenzie, 2008).

Društveni kapital složen je koncept i teško ga je promatrati kao jedinstvenu, kontinuiranu varijablu; područja i ljudi ne mogu se tako jednostavno kategorizirati kao oni koji imaju visok ili nizak društveni kapital. Postoje brojne definicije društvenog kapitala, od kojih su neke popularnije od drugih. Prema Liu i sur. (2016; prema Vuletić, Erdeši i Misajon, 2017) društveni kapital je ulaganje u socijalne odnose pri čemu se očekuje neka dobit; odnosno, ljudi formiraju socijalne mreže utemeljene na dobivanju i pružanju usluga. Svjetska banka (2001) društveni kapital ne smatra samo zbrojem institucija koje čine zajednicu, već „ljepilom“ koje ih drži skupa. Grootaert i van Bastelaer (2002; prema Vuletić, Erdeši i Misajon, 2017) definiraju društveni kapital kao socijalne mreže i institucije, te zajedničke norme, vrijednosti i vjerovanja koja potiču interakciju među ljudima i pospješuju ekonomski i socijalni razvoj. Jedna od češće korištenih definicija je ona koju je iznio Robert Putnam (Putnam, 1993; prema McKenzie, 2008), koja je proizašla iz empirijskih istraživanja i prema kojoj se društveni kapital sastoji od 5 glavnih karakteristika: (1) socijalne mreže u zajednici i njihova gustoća; (2) građanski angažman, sudjelovanje i korištenje građanskih mreža; (3) lokalni građanski identitet, osjećaj pripadnosti, solidarnosti i jednakosti svih članova zajednice; (4) norme uzajamnosti i kooperativnosti, osjećaj obaveze da se pomogne drugima i (5) povjerenje u zajednicu.

Kao i kod svakog drugog novijeg koncepta, i prilikom operacionalizacije društvenog kapitala došlo je do određenih neslaganja; najviše se rasprava vodilo oko toga je li društveni kapital vlasništvo grupa, zajednice, ili pojedinaca. Često su se te dvije mogućnosti smatrale isključivima zbog percepcije da se mora odlučiti kome on pripada.

2.1. Vlasništvo pojedinca ili zajednice?

Postoje individualni faktori povezani s društvenim kapitalom koji mogu utjecati na pojedinčevo korištenje određenih usluga u zajednici; primjerice, pristup uslugama prevencije bolesti, kao što su rekreacijske usluge. Socijalne veze pojedinca (npr. je li mogao od nekoga saznati za te usluge) mogu utjecati na korištenje spomenutih usluga. Međutim, jesu li takve usluge stvarno dostupne najprije ovisi o razinama povjerenja i građanskog identiteta u široj zajednici, pa tako i o spremnosti stanovništva da ulažu u socijalnu infrastrukturu. Ukupna razina povjerenja i građanskog identiteta u zajednici važan je faktor u pružanju resursa, više od bilo kojeg faktora pojedinaca. Prema tome, neki smatraju da se radi o općoj razini povjerenja, identiteta, uzajamnosti i povezanosti socijalnih mreža koju je identificirao Putnam. Uzeći to u obzir, društveni kapital promatra se kao isključivo ekološki koncept koji se odnosi na grupe i područja, a ne na same pojedince. Zagovornici te teorije vide društveni kapital kao nešto što se nalazi u odnosima između pojedinaca i grupa, grupa međusobno te grupa i viših tijela, kao što je, na primjer, država (McKenzie, 2008).

Drugi društveni kapital promatraju kao vlasništvo pojedinca. Prema tom pogledu, pojedinčevi socijalni odnosi pružaju pristup različitim resursima (na primjer, zdravstvenoj skrbi i obrazovanju) i ti odnosi definiraju društveni kapital (Bourdieu, 1986; prema McKenzie, 2008). Problem toga je da je pri tome nejasno gdje staju postojeći i dobro istraženi koncepti socijalne podrške i socijalnih mreža, a gdje počinje društveni kapital. Ako je društveni kapital mjera socijalne podrške i socijalnih mreža koje su dostupne pojedincu, onda on zapravo ne predstavlja novi koncept. Isto tako, pokazalo se da socijalna podrška ima pozitivan utjecaj na mentalno zdravlje te da ublažava učinke akutnog i kroničnog stresa, a nedostatak podrške pokazao se rizičnim faktorom za razvoj depresije. Ukoliko je društveni kapital vlasništvo pojedinca i ako utječe na mentalno zdravlje, tada bi taj učinak bio sličan, ako ne i isti. Tada ne bi bilo jasno što se zapravo dobiva korištenjem novoga pojma kao što je društveni kapital, a ne točnijih i dobro istraženih koncepata poput socijalne podrške i socijalnih mreža.

Razumijevanje rasprave o tome je li društveni kapital koncept na razini pojedinca ili zajednice važno je, jer postoji više razina djelovanja. Jednostavna dihotomija, podjela na individualni i ekološki koncept, nije osobito korisna jer postoji mnogo više ekoloških razina, te bi gruba podjela dovela do toga da se te razine gledaju kao jedna – iako znamo kako se pravila koja reguliraju interakcije na tim različitim razinama jako razlikuju. Stavljanje individualnih i ne-individualnih koncepata u direktnu kompeticiju odvraća od važnijeg problema stvaranja kohezivnog koncepta na različitim ekološkim razinama. Također, odvraća i od potrebe da se pažljivo razmotri što točno čini zajednicu. U svakom slučaju, ne bi se trebalo donositi zaključke o pojedincima na temelju nalaza istraživanja provedenih na zajednicama, kao ni obrnuto (McKenzie, 2008).

2.2. Multidimenzionalnost društvenog kapitala

Napredak u istraživanju društvenog kapitala podrazumijeva da je on multidimenzionalan konstrukt (Putnam, 2000; Woolcock, 19999; prema Magson, Craven i Bodkin-Andrews, 2014). Ono oko čega se istraživači slažu je postojanje tri široke kategorije u koje se mogu smjestiti sve varijable i indikatori povezani s društvenim kapitalom – to su socijalne mreže, socijalne norme i socijalno povjerenje. Socijalne mreže sastoje se od neformalnih odnosa, socijalne podrške, volontiranja i članstva u grupama. Socijalne norme povezane su s osobnim, grupnim i građanskim normama, vjerovanjima i vrijednostima, dok se socijalno povjerenje odnosi na općenito povjerenje, povjerenje u instituciju ili u druge ljude. Potrebna je minimalna količina povjerenja kako bi došlo do interakcije; ono je temelj socijalnih veza, kvalitete interakcije i socijalne kohezije (Vuletić, Erdeši i Misajon, 2017). Kako je interes za tim konceptom rastao, tako se povećavao i broj pokušaja da se preciznije odrede sve razine i vrste socijalnog kapitala. Iako je rasprava o točnosti podvrsta još aktualna, one su važne jer ukazuju na složenost društvenog kapitala. Razmatra se da društveni kapital ima barem tri dimenzije: strukturalnu i kognitivnu, povezujuću i premošćujuću, te horizontalnu i vertikalnu.

2.2.1. Strukturalni i kognitivni društveni kapital

Strukturalni društveni kapital opisuje odnose, mreže, udruge i institucije koje povezuju ljude i grupe, kao i kvalitetu tih odnosa. Tako se mogu grubo mjeriti pomoću analiza socijalnih veza ili mjerenja gustoće mreža. Na primjer, to može biti broj crkvenih skupina, lokalnih zajednica, amaterskih nogometnih klubova ili volonterskih udruga u nekom području, kao i postotak ljudi koji u njima sudjeluju – sve to može biti mjera *strukturalnog*

društvenog kapitala. *Kognitivni* društveni kapital sastoji se od vrijednosti, kohezivnosti, normi uzajamnosti, povjerenja, altruizma i građanske odgovornosti, a ponekad se naziva i „kolektivnim moralnim resursima“. Kao mjera ove vrste kapitala koristili su se upitnici o razinama povjerenja u susjedstvima i građanskog identiteta, te su se te mjere uspoređivale s mjerama drugih područja. Na individualnoj razini može se mjeriti percepcija zajednice u terminima pripadanja i povjerenja. Kako su naveli Harpham, Grant i Thomas (2002), *strukturalni* društveni kapital označava „što ljudi rade“ pri čemu je glavna značajka sudjelovanje, dok *kognitivni* društveni kapital označava „što ljudi osjećaju“, gdje je socijalna kohezija središnji pojam (Berry i Shipley, 2009).

2.2.2. *Povezujući i premošćujući društveni kapital*

Ova dimenzija društvenog kapitala odnosi se na svrhu i razinu na kojoj postoje odnosi između i unutar zajednica. Prema tome, društveni kapital može biti *premošćujući* (još se opisuje kao inkluzivan, uključujući) ili *povezujući* (još opisan i kao isključujući). *Povezujući* je usmjeren prema unutra i karakterizira ga homogenost, snažne norme, odanost i ekskluzivnost. Odnosi se na unutrašnjost grupe i temelji se na jakim vezama. To je, na primjer, društveni kapital kojega ima neka obitelj ili koji se može naći u manjim, blisko povezanim grupama migranata koji se oslanjaju na uzajamnu podršku. *Premošćujući* društveni kapital usmjeren je prema van i povezuje različite grupe u društvu. Pri tome su veze između ljudi ili grupa su slabije i tu vrstu kapitala moglo bi se smatrati puno krhkijom. Pojedinceve socijalne mreže mogu odražavati njegov *premošćujući* društveni kapital. *Povezujući* društveni kapital može imati negativan učinak na društvo u cjelini. Na primjer, skupine organiziranog kriminala poput mafije često čine grupe s vrlo bliskim vezama. Nasuprot tome, *premošćujući* društveni kapital općenito se smatra pozitivnim. On djeluje kao sociološko "super-ljepilo" koje spaja različite grupe u zajednicu, tako da može poticati zajedničke aktivnosti.

2.2.3. *Horizontalni i vertikalni društveni kapital*

Horizontalni društveni kapital opisuje socijalni kapital između ljudi sličnih slojeva društva, dok *vertikalni* društveni kapital opisuje vrstu kapitala koji integrira ljude različitih slojeva društva. Može se smatrati da *horizontalni* društveni kapital uključuje *povezujući* društveni kapital, *premošćujući*, *kognitivni* i *strukturalni* društveni kapital koji su ograničeni na specifičan društveni sloj ili klasu. Na primjer, *povezujući* društveni kapital unutar neke bogate obitelji i *premošćujući* društveni kapital ekskluzivnih klubova, koji ih tako povezuju s

drugim, sličnim bogatim obiteljima, skupa sa svim njihovim *strukturnim* i *kognitivnim* korelatima. *Vertikalni* društveni kapital može se promatrati kao stupanj integracije grupa unutar hijerarhijskog društva koje im omogućava utjecaj na politiku i pristup pravdi i resursima od onih koji su na vlasti. Primjer takvog kapitala može biti *premošćujući* socijalni kapital s komponentama *strukture* koje se odnose na organizaciju, povezanost i učinkovitost države, te *kognitivne* elemente koji odražavaju grupni identitet (Woolcock, 1998; prema McKenzie, 2008).

2.3. Društveni kapital kao javno dobro

Na temelju opsežnih istraživanja društvenog kapitala može se zaključiti da, općenito, zajednice visokog društvenog kapitala imaju svakodnevne, dugoročne zdravstvene i socijalne dobiti. Društveni kapital smatra se toliko važnim za dobrobit zajednice da se ponekad koristi kao sinonim za zdravlje zajednice. Zdrave zajednice definiraju se kao one koje imaju visoke razine društvenog kapitala. Neki su zdrave zajednice opisali kao one koje imaju guste socijalne mreže u kojima postoje visoke razine kooperacije i povjerenja. Nezdrave zajednice, s druge strane, imaju lošiju infrastrukturu, više stope kriminaliteta, posebice nasilnoga, te slabije fizičko zdravlje (Hancock i Duhl, 1988; prema Berry i Shipley, 2009).

Promatranje socijalnog kapitala kao javnog dobra proizlazi iz pretpostavke da je socijalni kapital vlasništvo cijele zajednice te da je on resurs kojega se dijeli i koga članovi zajednice mogu slobodno koristiti u rješavanju individualnih i problema zajednice, koje bez njega ne bi mogli riješiti (Lochner, Kawachi i Kennedy, 1999; prema Berry i Shipley, 2009).

2.4. Metodološki problemi i problemi definicije društvenog kapitala

Čini se da dva problema ometaju teorijski napredak i empirijska istraživanja u ovom području. Prvo, definicija društvenog kapitala je konceptualno nejasna. Na primjer, Coleman (1990; prema Magson, Craven i Bodkin-Andrews, 2014) je definirao društveni kapital kao aspekt socijalne strukture koji pospješuje određene aktivnosti pojedinaca unutar te strukture. Ta definicija previše je neodređena da bi usmjerila razvoj teorije i instrumenata, budući da upućuje na beskonačnu raznolikost konstrukata, što uvelike otežava empirijsko testiranje. Novije definicije socijalni kapital promatraju kao višedimenzionalan konstrukt, no one često variraju. Na primjer, prema OECD-u, socijalni kapital sastoji se od mreža, normi, vrijednosti i razumijevanja koji olakšavaju suradnju unutar ili među grupama. Svjetska banka usmjerava se na socijalnu koheziju i definira socijalni kapital kao unutarnju društvenu i kulturnu

koherentnost društva, norme i vrijednosti koje usmjeravaju interakciju među ljudima i institucije u koje su one ugrađene. Putnam (2000; prema Magson, Craven i Bodkin-Andrews, 2014) ga je definirao u terminima pouzdanosti i uzajamnosti koji se nalaze unutar socijalne mreže, što zajednici omogućava da kolektivno rješava zajedničke probleme i postiže zajedničke ciljeve.

Ono što je zajedničko različitim definicijama jest to da se socijalni kapital odnosi na socijalne odnose koji svima donose korist, iako su predloženi elementi tih odnosa različiti (npr. neformalne mreže, sudjelovanje u politici, kulturalne norme, zajedničke vrijednosti...). Zbog toga je uglavnom nepoznato koji aspekt socijalnog kapitala je koristan za koje ishode. Nadalje, istraživanja su se usredotočila na određene aspekte socijalnog kapitala, dok su istovremeno isključila ostale koji su možda jednako važni. Posljedično, postoji čitav niz dostupnih mjernih instrumenata, no malo toga što im je zajedničko, kao što je sadržaj čestica ili mjereni konstrukti (Magson, Craven i Bodkin-Andrews, 2014).

Druga glavna poteškoća koja sprječava napredovanje istraživanja društvenog kapitala izravno proizlazi iz prve. Teškoće pronalaženja zajedničke definicije dovode do problema operacionalizacije i, posljedično, mjerenja konstrukta. Većina definicija je neprecizna i teorijski neadekvatna da bi se mogla izvršiti valjana operacionalizacija i razvoj empirijskih mjera, pomoću kojih bi se testirala struktura društvenog kapitala. To je dovelo do vrlo burne rasprave gdje su se istraživači i donositelji političkih odluka podijelili s obzirom na to može li se društveni kapital mjeriti, te ukoliko se može, na koji način. Dakle, jedna od najvećih slabosti društvenog kapitala je odsustvo konsenzusa o tome kako ga mjeriti.

Dok neki smatraju da je teško i gotovo nemoguće mjeriti konstrukt društvenog kapitala jer je apstraktan i subjektivan, ostali tvrde da je moguće. Postojeće mjere podvrgnute su raznim kritikama, pogotovo kada se radi o razdvajanju izvora, oblika i posljedica društvenog kapitala. U prošlim istraživanjima postojala je tendencija da su se ishodi društvenog kapitala (npr. razine depresije, učestalost prekida obrazovanja, stope tinejdžerske trudnoće i stope kriminala) promatrali kao indikatori, što neizbježno dovodi do zaključka da je društveni kapital povezan s tim ishodima, bez empirijskih podataka koji bi mogli objasniti zašto je to tako (Magson, Craven i Bodkin-Andrews, 2014).

Stone i Hughes (2002; prema Magson, Craven i Bodkin-Andrews, 2014) tvrde da, ako je koncept društvenog kapitala teorijski, empirijski i socijalno koristan, postoje četiri principa kojih bi se trebalo držati kako bi se izbjegao niz problema povezanih s mjerenjem socijalnog

kapitala: (1) mjere društvenog kapitala potrebno je teorijski obrazložiti; (2) društveni kapital mora se promatrati kao resurs za kolektivnu akciju i procijeniti hoće li ili ne stvoriti poželjne društvene i ekonomske ishode; (3) društveni kapital mora se promatrati kao multidimenzionalni konstrukt i (4) mora se prepoznati i uzeti u obzir da će društveni kapital varirati ovisno o vrsti mreže i socijalne strukture koja se ispituje (npr. obitelj, zajednica, društvo). U osnovi, ono što je potrebno za unaprjeđenje znanja u ovome području jest da se odmakne od pojedinačnih objašnjenja i indikatora i da se razvije set konzistentnih indikatora koji se mogu koristiti za donošenje znanstvenih zaključaka.

3. Društveni kapital i kvaliteta života

Zajednički cilj na lokalnoj, nacionalnoj i internacionalnoj razini jest razvoj kvalitete života. Budućnost ljudi ovisi o razumijevanju elemenata koji mogu utjecati na njihovu kvalitetu života. Društveni kapital jedan je od tih elemenata i povezan je s kvalitetom odnosa s drugima, formalnim i neformalnim grupama i institucijama. Najvažnija uloga društvenog kapitala u tom procesu razvoja je pojačavanje tih odnosa, na način da potiče bolju komunikaciju i podršku unutar i između zajednica. Dakle, društveni kapital može direktno i indirektno utjecati na kvalitetu života putem različitih elemenata koji su ključni za njen razvoj.

3.1. Subjektivna dobrobit kao pokazatelj kvalitete života

Mjere subjektivne dobrobiti često se koriste kao indikatori stanja u društvu i kao informacija o stanju pojedinca, pa su ispitivanja procesa koji se nalaze u podlozi samoprocjena zadovoljstva i sreće važna za razumijevanje toga kako pojedinci donose prosudbe o vlastitom zadovoljstvu. To također omogućuje uvid u mehanizme koji se nalaze u podlozi samoizvješća koje sudionici daju u ispitivanjima kvalitete života. Shin i Johnson (1978) definiraju dobrobit kao globalnu procjenu osobne kvalitete života prema vlastito odabranim kriterijima (Kovčo Vukadin, Novak i Križan, 2016). Visoka subjektivna dobrobit povezana je s mnogim poželjnim ishodima, poput pozitivnog utjecaja na razvoj te zdravijim i duljim životom (Calvo, Zheng, Kumar, Olgiati i Berkman, 2012). Poput društvenog kapitala, subjektivna dobrobit kompleksan je koncept kojemu nedostaje univerzalna definicija. Međutim, često se shvaća kao osobna procjena vlastitoga života na dvije komponente: dugoročnoj, kognitivnoj dimenziji – zadovoljstvu životom, i trenutnoj, afektivnoj dimenziji –

pozitivnom afektu i niskim razinama negativnog afekta. Iako su obje komponente povezane sa subjektivnom dobrobiti, korelacija je veća za kognitivnu dimenziju. Ti empirijski nalazi u skladu su s činjenicom da su istraživanja češće ispitivala kognitivnu dimenziju subjektivne dobrobiti jer se smatra stabilnijim indikatorom od afektivne dimenzije. To je razumljivo s obzirom da kognitivna dimenzija podrazumijeva evaluativnu komponentu vlastite dobrobiti, zbog čega se smatra manje podložnom vanjskim utjecajima. S druge strane, afektivna dimenzija naglašava neposrednost i opise emocionalnih stanja koja su sklonija fluktuaciji.

3.2. Subjektivna dobrobit i društveni kapital

Činjenica da, ukoliko je iznad skromnog prosjeka, veće bogatstvo ne doprinosi dobrobiti pojedinaca višestruko je potvrđena u literaturi. Stoga se postavlja pitanje, što onda doprinosi dobrobiti? Nedavna istraživanja upućuju na to da je društveni kapital jedan od mogućih odgovora na to pitanje.

Istraživanja pokazuju da su društveni kapital i subjektivna dobrobit povezani. Također, pokazalo se da su socijalno povjerenje i socijalna podrška povezani sa zadovoljstvom životom te da je ta veza jača u državama s visokim prihodima (Helliwell i Wang, 2010; prema Calvo, Zheng, Kumar, Olgiati i Berkman, 2012). Što se tiče afektivne komponente subjektivne dobrobiti, imati nekoga na koga se možemo osloniti u slučajevima nužde pokazalo se povezanim s doživljavanjem pozitivnih emocija diljem svijeta (Diener, 2011; prema Calvo, Zheng, Kumar, Olgiati i Berkman, 2012).

3.3. Pregled istraživanja povezanosti društvenog kapitala i subjektivne dobrobiti u svijetu

Na razini zajednice, visoke razine općeg povjerenja, građanske uključenosti i smanjene razine korupcije snažniji su prediktori zadovoljstva životom od prihoda i ekonomske sigurnosti. Međutim, ta je povezanost puno jasnija u zapadnim društvima i u zemljama većih prihoda, a posebno u sjevernoj Europi, u odnosu na manje razvijena društva. Razlog tomu je veće socijalno povjerenje, veći broj socijalnih veza i općenito veći socijalni kapital u tim zemljama (Calvo, Zheng, Kumar, Olgiati i Berkman, 2012). Istraživanja pokazuju kako ljudi koji žive u zemljama sa srednjom razinom socijalnog kapitala izvještavaju o većoj kvaliteti života i subjektivnoj dobrobiti od ljudi u zemljama s niskom razinom socijalnog kapitala (Portela i sur., 2013; prema Vuletić, Erdeši i Misajon, 2017).

Neka istraživanja s manjim uzorcima i drugačijim mjerama također su dobila značajnu povezanost društvenog kapitala i subjektivne dobrobiti. U Aziji, istraživanje provedeno u pet država ispitalo je povezanost društvenog kapitala i zadovoljstva životom. Rezultati su pokazalo da su sve mjere (nedostatak nekoga s kime se može razgovarati o osobno važnim pitanjima, nepovjerenje u socijalne i političke institucije i manje razine povjerenja), uz kontroliran socioekonomski status, bile povezane sa smanjenim zadovoljstvom životom (Yamaoka, 2008; prema Calvo, Zheng, Kumar, Olgati i Berkman, 2012).

U Kolumbiji, članstvo u građanskim udrugama i percepcija uzajamnosti i povjerenja među članovima bila je povezana s pozitivnim procjenama života pojedinaca, te je ublažavala percepciju nesigurnosti u područjima sukoba (Wills-Herrera i sur., 2011; prema Calvo, Zheng, Kumar, Olgati i Berkman, 2012).

Uz kontrolu socioekonomskog statusa na individualnoj i na razini zajednice, oni koji su imali povjerenja u susjede i koji su percipirali da im je u slučajevima potrebe pomoć dostupna, izvještavali su o višim razinama zadovoljstva životom u ekonomski siromašnijim predgrađima istočne Cape provincije u Južnoj Africi (Cramm, Moller i Nieboer, 2012; prema Calvo, Zheng, Kumar, Olgati i Berkman, 2012).

U Europi, istraživanje u Belgiji na razini zajednice pokazalo je da su ljudi koji su živjeli u zajednicama s visokim stopama nezaposlenosti i s višim stopama nasilnog kriminala imali smanjenu dobrobit (Hooghe i Vanhoutte, 2011; prema Calvo, Zheng, Kumar, Olgati i Berkman, 2012). U istraživanju Vuletić i sur. (2017) u Hrvatskoj dobivena je statistički značajna razlika između različitih grupa sudionika u razini zadovoljstva životom – oni koji nisu imali namjeru emigrirati bili su zadovoljniji životom. Pri tome, zadovoljstvo životom općenito pokazalo se značajno pozitivno povezanim s nekim mjerama društvenog kapitala, na način da su oni koji su primali veću socijalnu podršku (obitelj, prijatelji i susjedstvo) i imali više bliskih prijatelja izvijestili o većoj kvaliteti života. Međutim, u istom istraživanju zadovoljstvo životom nije se pokazalo povezanim s članstvom u različitim organizacijama, niti s razinom povjerenja, dok je u nekim istraživanjima dokazano suprotno.

3.4. Valjanost i pouzdanost mjera subjektivne dobrobiti i društvenog kapitala

Legitimna zabrinutost kod istraživanja konstrukata samoprocjene poput dobrobiti i društvenog kapitala jest mjere li oni ono za što se smatra da mjere (valjanost) i jesu li rezultati tih mjera dosljedni (pouzdanost).

Što se valjanosti tiče, velik broj istraživanja pokazuje da je, uz kontrolu socioekonomskih i demografskih faktora, viša subjektivna dobrobit dosljedno povezana s boljim objektivnim zdravstvenim ishodima, poput nižeg krvnog tlaka i pravilnijih otkucaja srca (Stephoe i Wardle, 2005; prema Calvo, Zheng, Kumar, Olgiati i Berkman, 2012). Međukulturalne razlike koncepta subjektivne dobrobiti nisu dovoljno značajne da bi narušile valjanost mjere subjektivne dobrobiti kod različitih naroda. Ustvari, globalni dokazi pokazuju da se većina varijabiliteta subjektivne dobrobiti može objasniti istim objektivnim mjerama kod različitih nacija. Alternativne mjere procjene života koreliraju vrlo slično s indikatorima društvenog kapitala diljem svijeta (Fischer, 2009; Helliwell, Barrington-Leigh, Harris i Huang, 2010; prema Calvo, Zheng, Kumar, Olgiati i Berkman, 2012).

Pouzdanost mjera dobrobiti je visoka. Korelacije su u rasponu od 0.6 do 0.7, a mjeri se različitim metodama, poput postavljanja istoga pitanja dva puta tokom intervjua, uspoređivanja alternativnih mjera subjektivne dobrobiti, vremenskim nizovima i longitudinalnim istraživanjima gdje se uspoređuju test-retest korelacije između odgovora (Calvo, Zheng, Kumar, Olgiati i Berkman, 2012).

Valjanost i pouzdanost mjera društvenog kapitala još uvijek su u začetku. Na primjer, Reeskens i Hooghe (2008; prema Calvo, Zheng, Kumar, Olgiati i Berkman, 2012) dobili su da je skala socijalnog povjerenja koja sadrži tri čestice pouzdana i valjana za međukulturalni uzorak u Europi. Drugo istraživanje, koje je uključilo 51 državu, podupire valjanost mjere socijalnog povjerenja u različitim narodima, te se pokazalo kako većina ljudi razumije "povjerenje u vanjske grupe" kada ih se pita može li se vjerovati većini ljudi (Delhey, Newton i Welzel, 2011; prema Calvo, Zheng, Kumar, Olgiati i Berkman, 2012). Međutim, potrebno je više istraživanja koja bi se bavila valjanošću i pouzdanošću, kao i drugih indikatora društvenog kapitala u različitim državama, s obzirom da rezultati istraživanja koja su se njime bavila nisu konzistentni.

4. Globalizacija, urbanizacija i mentalno zdravlje

Određene vrste urbanizacije koje su posljedica globalizacije dodaju drugu dimenziju utjecaju gradova na mentalno zdravlje. Osim utjecaja samih gradova, postoji niz drugih utjecaja, poput migracije i posljedica brzih sociokulturalnih promjena na pojedinca, fizičku infrastrukturu i socijalnu podršku. Utjecaj migracija na mentalno zdravlje dobro je

dokumentiran (Bhugra and Jones, 2001; prema McKenzie, 2008), no utjecaji brzih društvenih promjena manje su istraživani. Mnogi čimbenici koji utječu na razvoj mentalnih bolesti još se više pojačavaju tijekom procesa brze urbanizacije. Kleinman (1991; prema McKenzie, 2008) je predložio da urbanizacija povećava raspad obitelji, te razinu obiteljskog nasilja. Nasilje i događaji gubitka (kao što je raspad obitelji) povezani su s depresijom, anksioznosti i psihozom. Smatra se da brza urbanizacija dovodi do kompeticije za resursima i posljedičnim socijalnim isključenjem siromašnih, ranjivih i marginaliziranih grupa. Taj utjecaj još se pogoršava neadekvatnim pristupom društvenoj infrastrukturi, kao što su zdravstvo i obrazovanje. Također, brza urbanizacija može sa sobom dovesti siromaštvo. U urbanim područjima sve češći su slamovi, privremeni ili divlji gradovi. To je povezano s problemima kao što su prenapučenost, loši uvjeti rada, nezaposlenost, nestašica hrane, spolna diskriminacija, narušavanje ljudskih prava i neadekvatna društvena infrastruktura (pa tako i neadekvatne mogućnosti obrazovanja), koji imaju utjecaj kako na pojedinca, tako i na zajednicu. Brza urbanizacija može dovesti više ljudi u kontakt s nekim od rizičnih faktora za razvoj mentalnih bolesti, dok u isto vrijeme može dovesti i do razvoja novih faktora. Međutim, postoje i utjecaji na socijalnu strukturu i socijalnu kulturu zajednica. S obzirom da se nose s brzim promjenama, zajednice mogu imati poteškoća u pružanju podrške koja je potrebna ljudima. Korisni resursi zajednice kao što su socijalne mreže i socijalna podrška mogu biti narušeni kompeticijom i ograničenim građanskim identitetom koji je karakterističan za brzorastuće gradove. Te socijalne strukture važne su odrednice razine mentalnih bolesti u nekom području. Rizik za razvoj mentalnih bolesti nije samo odraz rizičnih faktora s kojima je pojedinac došao u kontakt, već i socijalno okruženje koje ili proizvodi te čimbenike, ili ne uspijeva stvoriti korektivne mjere za ublažavanje njihovih utjecaja (McKenzie, 2008). Poboljšanje razumijevanja socijalne okoline od vitalne je važnosti ukoliko želimo stvoriti gradove koji neće štetiti našem zdravlju. Društveni kapital koncept je koji se sve više promiče kao način razumijevanja tih socijalnih struktura.

5. Društveni kapital, urbanizacija i mentalno zdravlje

Društveni kapital se lako gubi, no sporo stvara. Potrebno je vrijeme kako bi se razvilo povjerenje i izgradile strukture koje omogućuju kooperativno i učinkovito djelovanje zajednice. Brza, neplanirana urbanizacija potkopava razvoj društvenog kapitala, što dovodi do već spomenutog osjećaja odvojenosti od zajednice. Ona dovodi do prekida postojećih

kognitivnih i strukturalnih horizontalnih veza. Niske razine tih vrsta društvenog kapitala stvaraju okolinu s više rizika za mentalno zdravlje, a manje zaštitnih faktora. Konstruktivna ponašanja poput socijalne podrške i razvoja socijalnih sigurnosnih mreža slabije se suprotstavljaju negativnim utjecajima urbanizacije. Povećana kompeticija za resurse među ljudima koji su migrirali iz različitih područja često će potkopati konstruktivno ponašanje kroz nepovjerenje, percepciju da se mora paziti samo na sebe i nedostatak vremena za ulaganje u razvoj zajednice. Nedostatak učinkovitosti zajednice i socijalne kohezije sprječava zajednicu u učinkovitom stvaranju novih i zaštiti resursa koje već posjeduje. Štoviše, ono dodatno potiče razvoj toksičnog psihološkog okruženja visokoga stresa i niske socijalne podrške (McKenzie, 2008).

Iako su vlade i političari počeli sve više razmišljati o strukturnim i ekonomskim posljedicama urbanizacije, malo se razmatralo socijalne troškove i načine kako izgraditi zdravije gradove. Prema UN-u, dobro urbano upravljanje najvažniji je čimbenik u iskorjenjivanju siromaštva i promicanja razvoja (United Nations Centre for Human Settlement, 2001; prema McKenzie, 2008). Ono se proteže izvan uobičajenog zakonodavstva – to je proces koji promovira i potiče održivi socioekonomski, ljudski i kulturni razvoj zajednica i pojedinaca. On uključuje dobro političko, ekonomsko i građansko upravljanje. Važna načela su sudjelovanje, transparentnost, odaziv, konsenzus i odgovornost. Svi projekti i politika trebala bi služiti interesima ljudi - gradovi su ljudsko stanište, koji moraju pojedinca osigurati na više razina, uključujući fizičke, socijalne, ekonomske i psihološke potrebe. Iako je stvaranje politika i planiranje važno, ono što je još važnije su zajednički koncepti i razumijevanje. Dobro urbano upravljanje i planiranje pruža priliku i poticaj za razvoj budućeg društvenog kapitala. Štoviše, stavljanje fokusa na zdravlje u urbanom planiranju i upravljanju moglo bi pomoći u prepoznavanju toga da su ljudi u središtu nastojanja onih koji planiraju, a ne procedure, profit, ili okolina.

Ukratko, globalizacija dovodi do urbanizacije, pri čemu migracija u grad potkopava postojeći društveni kapital. Kada se na to gleda kroz društveni kapital, on pruža razumijevanje da će vertikalna integracija vezana za strukturu moći i razvoj premošćujućih veza biti važna za mentalno zdravlje urbanih populacija. Ukoliko će države ozbiljno shvatiti utjecaj brze urbanizacije na zdravlje, mogli bi početi promicati održavanje postojećeg društvenog kapitala primjenom preventivnih programa i pružanjem usluga koje bi ga sačuvale i potaknule njegov razvoj.

5.1. Društveni kapital i mentalno zdravlje u zajednici

Iako je istraživano bezbroj konstrukata koji su povezani s društvenim kapitalom, povezanost mentalnoga zdravlja i društvenog kapitala pokazala se najkonzistentnijim nalazom u literaturi, što mentalno zdravlje čini najkorisnijom mjerom za testiranje konvergentne valjanosti društvenog kapitala. Također, s obzirom da se posljednjih 20 godina povećala zabrinutost i svijest o mentalnim poremećajima, umjesto na liječenje počelo se više usmjeravati na prevenciju, a istraživanja društvenog kapitala upućuju na njegovu potencijalno zaštitnu ulogu što se tiče mentalnoga zdravlja.

Najnoviji sveobuhvatni pregled povezanosti društvenog kapitala i mentalnih bolesti dala je složenu sliku stanja tog područja (De Silva et al., 2005; prema McKenzie, 2008). Međutim, nalazi istraživanja puno su manje jasniji kada se radi o društvenom kapitalu na razini zajednice. Pretpostavlja se da je to zbog različitih metodologija koje su pri tome korištene, populacija koje su ispitivane i ishoda mentalnih bolesti, što je otežavalo usporedbu. Stoga se na temelju postojećih nalaza koji se odnose na društveni kapital zajednice ne može adekvatno zaključivati o potrebi ili razvoju specifičnih intervencijskih programa za mentalne bolesti, te su pod hitno potrebna daljnja istraživanja (De Silva et al., 2005; prema McKenzie, 2008). Ponuđene su brojne hipoteze koje pokušavaju objasniti kako društveni kapital može utjecati na razinu pojave mentalnih bolesti. Tri jasna mehanizma smatraju se mogućima pri promatranju društvenog kapitala na razini zajednice: (1) područja s višim razinama društvenog kapitala povezana su sa socijalnom okolinom koja donosi manje rizika za mentalno zdravlje; (2) društveni kapital odražava se u podržavajućem ponašanju stanovnika koje dovodi do socijalne podrške i sigurnosti, što zatim ublažava utjecaj stresnih životnih događaja na mentalno zdravlje i (3) susjedstva s visokim razinama određenih vrsta društvenog kapitala - npr. kolektivna efikasnost - sposobnija su u stjecanju i zadržavanju obrazovnih, zdravstvenih i stambenih resursa koji su povezani s mentalnim zdravljem (McKenzie, 2008).

Naravno da postoji puno više mogućih i specifičnijih mehanizama. Na primjer, jedna od hipoteza povezuje učestalost mentalnih bolesti s količinom neformalne socijalne kontrole u nekom području, u obliku praćenja i intervencija odraslih kod problematičnog ponašanja djece i tinejdžera (McKenzie i Harpham, 2006; prema McKenzie, 2008). U područjima gdje je veći povezujući i premošćujući društveni kapital, vjerojatnije je da će se ljudi međusobno poznavati, pa tako i njihovu djecu, što će povećati nadzor nad dječjim aktivnostima. Takva socijalna kontrola smanjuje devijantno ponašanje, maloljetničku trudnoću i zlouporabu droga

kod adolescenata. Upravo ti problemi direktno su povezani s razvijanjem problema mentalnoga zdravlja, čime se povećavaju stope mentalnih bolesti u narednim generacijama. Općenito, područja s višim razinama društvenog kapitala povezana su s manjim rizicima za mentalno zdravlje. Specifičnije, pokazalo se da područja s većim premošćujućim društvenim kapitalom dovode do stvaranja mreža socijalne podrške i osjećaja sigurnosti koji ublažavaju posljedice negativnih životnih događaja na mentalno zdravlje (McKenzie i Harpham, 2006; prema McKenzie, 2008).

Većina istraživanja pokazala su da su povećane "zalihe" društvenog kapitala korisne za ishode mentalnog zdravlja kod djece, adolescenata i odraslih koji žive u zajednicama povoljnih, ali i nepovoljnih životnih uvjeta (De Silva i sur., 2005; Drukker, 2003; Stevenson, 1998; prema Magson i sur., 2014). Nadalje, prethodna istraživanja pronašla su snažnu pozitivnu povezanost društvenog kapitala s mentalnim zdravljem, čak i nakon kontroliranja varijable siromaštva (Aldridge i sur., 2002; prema Magson i sur., 2014). Aneshensel i Sucoff (1996; prema Magson i sur., 2014) u svome su istraživanju otkrili da su mladi koji su živjeli u zajednicama s nepovoljnim uvjetima bili skloniji depresiji, anksioznosti i problemima u ponašanju. Međutim, kada je u analizu uključena i percipirana razina društvenog kapitala i kohezije među stanovnicima, dobivena je negativna povezanost između depresije i socijalne kohezije unutar tih siromašnijih sredina. Istraživači su zaključili kako snažne socijalne veze unutar zajednica niskoga socioekonomskog statusa mogu poboljšati mentalno zdravlje adolescenata. Te nalaze potvrdio je i Berry (2009; prema Magson i sur., 2014) u svom istraživanju na australskom uzorku odraslih stanovnika ruralnog područja istočno-obalnog grada. Mjere sudjelovanja u zajednici (npr. socijalna povezanost) i osobne socijalne kohezije (npr. prihvaćanje, uzajamnost i povjerenje) pokazale su se negativno povezanima s negativnim osjećajima, te pozitivno povezanima sa srećom. Pri ispitivanju povezanosti društvenog kapitala i mentalnoga zdravlja, nalazi istraživanja kojega su proveli Magson i sur. (2014) pokazali su da su visoke razine društvenog kapitala na razini obitelji, vršnjaka, susjedstva i institucija bile povezane s nižim razinama depresije, anksioznosti i stresa u populaciji adolescenata. Pretpostavili su da održavanje visoke razine društvenog kapitala pozitivno doprinosi mentalnome zdravlju i na neki način ublažava česte probleme mentalnog zdravlja tijekom adolescencije. Wilkinson (2002; prema Magson i sur., 2014) predlaže da socijalne veze umanjuju posljedice stresa, dnevnih izazova, bolesti i depresije na način da pružaju podršku, brigu i pomaganje. Osim toga, visoke razine društvenog kapitala mogu

stvoriti osjećaj dobrobiti i pripadanja, dok odsustvo socijalnog društvenog kapitala može dovesti do izolacije, očaja i depresije (Brown i Harris, 1978; prema Magson i sur., 2014).

Iako postoje istraživanja koja nisu uspjela pronaći pozitivnu povezanost društvenog kapitala i mentalnoga zdravlja, razlog tomu može biti razina u kojoj je mjereno, kao i metodologija. Naime, upravo to jedna je od najčešćih rasprava u ovome području. U prošlosti se društveni kapital mjerio kod pojedinca, obitelji, u zajednici, regiji ili na nacionalnoj razini. Međutim, čini se logičnim za pretpostaviti da različite vrste društvenog kapitala imaju drugačije utjecaje i korisne su za različite ishode s obzirom na razinu.

6. Zaključak

Ovim radom nastojalo se razjasniti koncept društvenog kapitala, čija je važnost prepoznata posljednjih godina. Ono što se može zaključiti iz navedenog pregleda istraživanja i na temelju postojećeg znanja jest da on predstavlja višedimenzionalan konstrukt koji naglašava važnost socijalnih mreža i povezanosti – kako ljudi međusobno, tako i sa zajednicom. Istraživanja su pokazala da društveni kapital povoljno utječe na brojne aspekte zajednice i stvara kohezivno društvo. S obzirom da ima velik utjecaj na subjektivnu dobrobit, može se reći da je jedan od ključnih čimbenika koji utječu na zadovoljstvo životom zajednice. Također, pokazalo se da je u područjima s većim društvenim kapitalom bilo manje rizika za mentalno zdravlje, pri čemu on na neki način služi kao zaštitni faktor, zbog povoljnog utjecaja povjerenja i socijalne podrške u vremenu brze urbanizacije, koja potkopava mentalno zdravlje. Međutim, iako su rezultati istraživanja pokazali značajnu povezanost društvenog kapitala i kvalitete života te mentalnoga zdravlja, neki indikatori društvenog kapitala drugačije koreliraju s tim konceptima od drugih, a određene razlike postoje i među različitim dijelovima svijeta, kao i među različito razvijenim državama. Konstrukt društvenog kapitala i dalje prati nesuglasje oko jedinstvene definicije i operacionalizacije, čime se u pitanje dovodi i metodologija provedenih istraživanja, kao i toga zbog čega zapravo postoje razlike pri ispitivanju tog konstrukta. Stoga su u ovom području potrebna daljnja istraživanja, kao i konsenzus oko toga kako i što točno je potrebno mjeriti kada se govori o društvenom kapitalu. Suvremena istraživanja bave se višerazinskom perspektivom na način da mjere društveni kapital simultano na razini obitelji, vršnjaka, susjedstva i zajednice, te istražuju kako su te razine povezane s različitim ishodima, kao što su kvaliteta života i mentalno zdravlje.

Međutim, takva istraživanja još uvijek su u začetku i potrebno ih je provesti više kako bi se jasno mogao kvantificirati utjecaj društvenog kapitala na različite aspekte zajednice.

Literatura

- Alawiyah, T. i Lehman Held, M. (2015). Social Capital: Promoting Health and Well-Being Among Indonesian Women. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 30(3), 352-362.
- Calvo, R., Zheng, Y., Kumar, S., Olgiati, A. i Berkman, L. (2012). Well-Being and Social Capital on Planet Earth: Cross-National Evidence from 142 Countries. *Social Capital and Subjective Well-Being*, 7(8), 1-10.
- Cummins, R.A. (1996). The domains of life satisfaction: An attempt to order chaos. *Social Indicators Research*, 38, 303-332
- Ferriss, A. L. (2006). A Theory of Social Structure and the Quality of Life. *Applied Research in Quality of Life*, 1, 117–123.
- Kovčo Vukadin, I., Novak, M. i Križan, H. (2016). Zadovoljstvo životom: individualna i obiteljska perspektiva. *Kriminologija i socijalna integracija*, 24(1), 84-115.
- Krizmanić, M. i Kolesarić, V. (1989). Pokušaj konceptualizacije pojma "kvaliteta života". *Primijenjena psihologija*, 10, 179-184.
- Magson, N. R., Craven, R. G. i Bodkin-Andrews, G. H. (2014). Measuring Social Capital: The Development of the Social Capital and Cohesion Scale and the Associations between Social Capital and Mental Health. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, 14, 202-216.
- McKenzie, K. (2008). Urbanization, Social Capital and Mental Health. *Global Social Policy*, 8(3), 359–377.
- Vuletić, G., Erdeši, J. i Misajon, R. (2017). The relation of human and social capital with quality of life and emigration intention among young professionals. U A. Mašek Tonković (Ur.), zbornik radova 6. Međunarodnog znanstvenog simpozija: Gospodarstvo Istočne Hrvatske – vizija i razvoj (str. 442-452). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Ekonomski fakultet.